

Toni Sala. *El cas Pujol. Reflexions sobre el terreny*. Barcelona: L'altra editorial, 2014

La gàbia d'or

L'endemà de la confessió de Jordi Pujol em va sonar el mòbil i vaig tenir la mateixa conversa que molts catalans aquell matí.

—¿Has vist això del Pujol?

La primera reacció havia sigut no donar-hi importància: *Madrid, El Mundo*, ja hi estem acostumats. La mateixa defensa intuïtiva que fas de la família, la mateixa del cas Banca Catalana, la mateixa que vam fer molts aquell matí i la nit abans.

Vaig llegir-me a poc a poc la carta. Vaig trobar-la mal redactada, plena de castellanismes i d'errors gramaticals, com si el que encobria traspués i taqués el vestit. Aquells errors volien dir la pressa amb què havia estat redactada —no pas pensada—, i la pressa fa sospitar la gravetat de la confessió: ¿com és que no l'havia passat a ningú que l'hi corregís bé? [...]

Una vegada admesa la falta, ¿quin aturador tenien les suposicions? En una Espanya on no es deslliuren de les sospites raonables ni el president del govern ni el rei mateix, el pecat va començar-se a reflectir als miralls i mirallets de cadascun dels discursos morals de l'expresident. Milers i milers de miralls. Cada seva apel·lació als principis i valors ètics passava ara comptes, cada lliçó que ens havia donat. I si allà dintre, al cor, estava podrit, ¿com no devia estar-ho a fora?

Votants i no votants de Convergència vam posar cara de lluç. Si aquella màquina d'alliçonar havia enganyat, ¿què no ens devien haver fet els altres?

Les nacions són formiguers, costa fer-se'n una idea veient a fora les corrues humils i ordenades de formigues: a sota terra són milers. I quan un imprevist les assalta, quan perden l'ordre, el caos és molt clar. Els primers dies després de la confessió van ser una tempesta a la bassa emocional dels catalans, prou remoguda els últims temps, crescuda i tot, que de cop es va sentir qüestionada en la seva essència. Aquest va ser el cas. Un mirall que es trencava. I de cop vaig recordar una frase que m'havia dit feia anys Pujol mateix en persona: «El miratge forma part de la realitat».

Hi havia una necessitat de recompondre l'ordre del formiguer, i llavors va venir la sorpresa: el desengany no trobava —o jo ni vaig saber-li trobar— un reflex

proporcionat, un acompanyament en els mitjans de comunicació, sobretot en els més reflexius, la premsa. Hi havia el blablablà de la televisió i la ràdio, i sobretot el guirigall d'internet, encara avui un mitjà jove i, doncs, amb tendència a l'esverament i la confusió. Els quatre articulistes, periodistes o polítics en què jo hauria pogut tenir una mínima confiança era com si els hagués engolit l'huracà del comunicat: o estaven de vacances o callaven, o encara pitjor, treien importància a un fet que embrutia el país sencer.

El silenci i la justificació feien pujar la sospita. El desemparament feia pujar la paranoia. Durant l'agost molts ens vam sentir sols. ¿Quin era l'abast de la carta? ¿Fins a quin punt afectava l'esquelet de la nació?

29 de juliol de 2014

Solem pensar que el passat ens explica el present, però el present encara ens explica amb més força el passat.

Gaziel escriu que els catalans anem per la història com una ànima en pena buscant en qui reencarnar-nos. Afegim-hi que quan aquesta ànima troba algú en qui reconèixer-se, l'agraïment és tan gran que s'hi implica emocionalment. Llavors és molt fàcil, pràcticament inevitable, que l'ensarronin. [...]

Mirem com acaba Pla —que per cert va escriure poc sobre Pujol, però va deixar la cèlebre sentència: «El senyor Pujol tractà d'ensibornar el país i guanyar els vots i governar, perquè aquest milhomes té una ambició terrible». Pla ja era gat escaldat.

Cap escriptor parla per parlar, i quan l'any 1947 Gaziel es lamentava de «la prostitució gairebé integral dels catalans d'avui» no era perquè sí, ni aquesta prostitució va ser espontània.

5 d'agost de 2014

Disculpar Pujol. Si només fossin els diners, ¿qui no el disculparia? Però la literatura va per problemes més forts, només amb literatura s'ha pogut entrar fins als últims racons comprensibles d'un forn crematori. Shakespeare és tan bo, és tan humà, que sustenta tot *Macbeth* en quatre paraules: «Ell no té fills». [...] Faltant-li el perquè —¿perquè mata el seu rei, si no té fills?— Shakespeare li regala una redempció: ell no ha tingut accés a la innocència.

Però en el cas de Pujol... Són set fills, mare meva. Que te'ls deus trobar a la sopa per més d'esquena que t'hi giris. Set fills. Els has engendrat un per un, has anat a l'hospital a veure'ls néixer, els has vist malalts, els has aixecat en braços, has sospesat com és de vulnerable la innocència. ¿Pot realment un home amb set fills no haver-se plantejat què implica ser pare? Estic dient: ¿aquest és el món que els vols deixar?

Sí, és clar, tu pots pensar que al capdavant els beneficis que has portat al teu país són superiors al preu que ara en paga i que ets el mal menor. Però si realment et prens per contenció d'un mal pitjor, ¿en quin concepte tenies el país? ¿Valia la pena, així i tot, treballar per ell? I en qualsevol cas: ¿com ho podies saber? Aquesta és la qüestió. ¿Es pot pactar amb les tres bruixes i el diable sense embrutir-se'n? ¿No trobes que era una aposta molt bèstia, pensant en els fills?

7 d'agost

Ahir, negra nit, el matrimoni Pujol va arribar a Queralbs. S'han instal·lat a can Ferrusola, la casa on passen normalment les vacances. Avui Pujol ha sortit i ha anat a prendre un cafè al bar amb el seu guardaespalles. S'ha deixat filmar al bar parlant amb la gent. La locutora televisiva ho subratlla: ningú no li retreu res. Fa broma amb els periodistes i, a les escales de casa, ensopega. «Només em faltava això», se li escapa. Somriu i continua cap amunt.

8 d'agost

La presència de Jordi Pujol a la manifestació de l'Onze de Setembre, ¿enforteix o debilita el procés?

A la resposta, el termòmetre moral del país.

10 d'agost

Es va deixar retratar i va posar, llavors, per la fotografia que abans-d'ahir la majoria de diaris catalans publicaven a portada, una fotografia amb tanta teca com l'anterior que van fer-li a la casa del seu fill gran amb un llibre. Una fotografia, aquesta de Queralbs, que ha impressionat força gent perquè espanta una mica, és la fotografia d'un jo.

Pujol darrere la barana de fusta, sobre una mar d'arbres.

Pujol no amb el cap ben alt, sinó amb el cos sencer ben alt.

Pujol davant el bosc de Birnam.

Reconeguem que no és una fotografia humil.

Reconeguem en la composició de la imatge l'ombra de Caspar David Friedrich.

Reconeguem-hi aquest jo del qual penja tot el romanticisme. [...]

L'apel·lació al sentiment. Amb això jugaran els defensors de Pujol, sabent que el noranta per cent dels perdons són perdons a un mateix. Pecat d'omissió. ¿No és justament això, la hipocresia, un pecat d'omissió? Aquests dies he sentit el discurs fatalista de la meva mare, tots són iguals. Que vol dir: el règim és corrupte, desenganya't, qui no ha sucuat és que no ha pogut.

20 d'agost

A tothom li agrada perdonar. A tothom i a mi el primer. Vaig dir fa uns dies que en el noranta per cent dels casos el perdó és el perdó a un mateix. Després, pensant-hi, m'ha semblat que m'havia quedat curt. El perdó és sempre, d'una manera o altra, perdó a un mateix. D'aquí la seva transcendència. Disculpar Pujol, no jutjar-lo, és disculpar Catalunya, no jutjar-la. És debilitar-nos, i serà per debilitar-nos si l'Estat el perdona.

22 d'agost

Ara l'aigua ha baixat i el país obre els ulls a la devastació.

La patacada ha sigut frontal i creure en una solució ràpida és creure en miracles — no ho serà, és impossible, i tant de bo no ho acabem pitjor.

26 d'agost

En conjunt, però, el que trobo a faltar aquests dies, mirant al voltant meu —i estic segur que és el cas de moltíssima gent— és algun, un sol referent moral cap on girar els ulls i descansar la vista. [...] L'erm s'ho va menjant tot.

3 de setembre

Ha arribat el setembre i la maquinària ha tornat a engegar. Polítics i periodistes han de parlar. Es reprèn el pim-pam-pum habitual, cada vegada amb un llenguatge i unes maneres més baixes i més delatores del moment.

S'ha demanat a Pujol que comparegui al Parlament i Pujol ha contestat que hi anirà quan ell vulgui: això remarca la mentida d'aquella voluntat d'expiació que anunciava la carta que ho va engegar tot, i el pas en fals del que van voler-s'hi agafar. A Madrid, el ministre d'Hisenda carrega no contra Pujol sinó contra l'independentisme, i no té cap problema per confirmar que l'Estat vigilava Pujol almenys des del 2000 i, doncs, que és ara que ha decidit acorralar-lo. És com tenir a davant del nas un edifici corcat. [...] Tot és perfectament lògic i, tot i l'enorme trasbals, els catalanistes haurem de donar les gràcies que hagin fet delatar-se a Pujol: qui ens diu que ell sol no hauria pogut mantenir encara dret l'edifici corcat, allargant una decadència en la qual, pel camí, la mateixa cultura catalana s'hauria anat prostituint, provincialitzant i finalment diluint.

4 de setembre

¿Algú podia preveure el cas Pujol? Segurament poquíssims, segur que ni ell mateix. Molta gent sabia què passava, però no que mai hi hauria la confessió. La confessió és fruit del desballestament polític actual. El perquè de la confessió ho resumeix tot, i és impossible, per irresponsable, pensar que fos voluntària.

Quan penso en els joves d'avui: ¿quin referent moral tenen, quins mestres? Segurament hi són i no els sé veure. Nosaltres teníem per exemple Pujol. No calia que el votessis, podia empenyar molt, però era un exemple de catalanitat. Ara s'ha vist que res de res —au, va: ¿catalanitat, servir-se dels catalans?—, però mentre funcionava ens va poc o molt educar. Ara tenim el disgust, però els valors morals que representava no els deslegitima una persona —no se'ls va pas inventar ell, només els copiava i ja s'ha vist com de malament.

¿Què queda? Queda un coneixement que ja hi era, una saviesa formada en segles i segles d'experiència popular: la desconfiança.

9 de setembre

Quan falten dos dies per l'Onze de Setembre, ja és indubtable que Pujol no hi anirà, ni ell ni cap dels seus fills. El rebuig popular és general, més enllà dels intents cada dia més tristos de justificar-lo. Com me n'alegro d'haver-me equivocat en la por. La Fundació Jordi Pujol ha tancat i ja no són accessibles a la xarxa els seus discursos i conferències.

Arreu se sent una alegria continguda que també té alguna cosa a veure amb la consciència de ser aliè, d'estar un pas més enllà de la culpa de Pujol. En la condemna hi ha la redempció —com hauria sigut, si hagués estat sincer en el penediment—, de la mateixa manera que en el pecat ja hi ha la penitència. Sembla que els catalans ens hem descobert vivint un moment històric molt enllà de l'últim segle vint. Hi ha ajudat molt la gent jove, és clar. La meva generació ha sentit que la seva joventut havia quedat definitivament enrere, i per bé. Hi ha una alegria pràcticament primaveral i és setembre. S'acosta la tercera diada clamorosa. La primera va agafar-nos per sorpresa, la segona va ser de confirmació i la tercera ja es dona per vençuda. Com si ens haguéssim descarregat d'una andròmina, com si la rèmor principal estigués a punt de desprendre's, com si fos possible canviar de pell. Ja ho veurem i tant de bo no ens equivoquem. No tenir Pujol a la manifestació, saber que no se l'hi vol, hi ajuda molt. Serà molt bo també per la dreta catalana.

12 de setembre

Ahir vaig ser en un lloc privilegiat a la manifestació de la diada, perquè l'ANC va convidar-me a la fila zero, o sigui, a ser el peu de l'escenari que feia la punta de baix de la V, just al vèrtex de la manifestació.

Un escenari en forma de punta de llança o, més aviat, d'una proa acarada a una terra de ningú. I no ho dic només com una metàfora fàcil, sinó com una descripció física, també, perquè aquest punt on s'ajuntaven els dos grans cabals de la manifestació estava posat al gran solar en obres que és ara mateix la futura plaça de les Glòries, i això vol dir que l'escenari i la fila zero estàvem en una zona en obres, entre muntanyes de sorra, blocs de formigó i tanques metàl·liques, i el terra a sota els peus encara estava per pavimentar. [...]

Jordi Pujol. El vaig veure abans de passar el control de convidats a la zona zero. Va ser a l'entrada del metro a Glòries. Un home amb dues grans banderes. Una era l'estelada. L'altra va ser l'única bandera no nacionalista que vaig veure en tota la tarda: un gran drap negre amb l'emblema dels pirates. Dos ossos blancs encreuats i, a sobre, la cara de Jordi Pujol.